

УДК 328.1:342.51 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/app.v74.2024.11>

**Е. В. Мамонтова**

*orcid.org/0000-0003-2761-8217*

*доктор політичних наук, професор,  
професор кафедри політичних теорій*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

**В. Ю. Виговська**

*orcid.org/0009-0005-9749-9462*

*здобувач вищої освіти*

*Національного університету «Одеська юридична академія»*

## ЕТАПИ Й ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАПІВПРЕЗИДЕНТАЛІЗМУ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах політичного розвитку актуалізується питання вибору форми та системи державного правління, оскільки саме особливості взаємовідносин між інститутами задають вектор подальшого розвитку конкретної держави. Відтак, особливої уваги заслуговує дослідження напівпрезиденталізму, оскільки на сучасному етапі він превалює у ряді європейських країн та є актуальним в контексті розбудови, стабілізації та реалізації курсу створення демократичного політичного ладу в Україні.

У науковому середовищі на сьогодні сформувалось декілька ключових підходів до визначення місця і ролі голови держави у системі державної влади. Так, першочергово, варто зацентувати увагу на теоретичних конструктах, які розкривають сутність поняття «система правління», оскільки подальша категоризація феномену напівпрезиденталізму буде здійснена в рамках даної категорії. З концептуальної точки зору не зовсім коректним є отождення поняття «система правління» з «формою правління». Оскільки, при використанні категорії «форма правління», акцент робиться на особливостях формування інституту глави держави (Литвин, 2014). Натомість, «система правління» розкриває сутність формування вищих органів законодавчої, виконавчої влади і глави держави та систему їх взаємовідносин у владному трикутнику «глава держави-уряд-легіслатура» (Серьогіна, 2011). Зважаючи на це, типологія систем правління виглядає наступним чином: президенталізм, напівпрезиденталізм, парламентаризм та додатково, у рамках ряду досліджень, прийнято виділяти напівпарламентаризм.

На сьогодні найбільш оптимальним підходом щодо класифікації системи правління вважається трихотомічний (модель Елгі), де поміж двох базових типів (президенталізм та парламентаризм) додатково виділено категорію напівпрезиденталізму, який апробований значною кількістю країн на сучасному етапі політичного розвитку. Механізм виокремлення та класифікації систем правління, запропонований Р. Елгі, базується на принципах вибору глави держави та відповідальності уряду. Таким чином, президентський тип системи правління характеризується тим, що глава держави обирається всенародно на законодавчо встановлений термін, і уряд перед ним несе колективну відповідальність. Прямо протилежний президентському є парламентський тип правління.

Відповідно до заданої логіки означеного підходу, напівпрезиденталізм, за Р. Елгі, трактується як «конституційна модель, де глава держави обирається всенародно і отримує повноваження на конституційно встановлений термін та для якої є характерною колективна відповідальність уряду перед парламентом, а в окремих випадках навіть можлива відповідальність одночасно перед інститутом законодавчої влади та главою держави» (Elgie, 1999).

Окрему увагу варто зосередити на підходах до типологізації напівпрезидентської системи правління, спираючись на формальний, фактичний або комбінований формально-фактичний вплив різних інституційних аспектів/політичних акторів. У межах даних підходів здійснюємо класифікацію наступним чином.

У рамках формально-інституційного підходу до типологізації, який окреслено у науковому доробку М. Шугарта та Дж. Кері, на підставі врахування моменту: перед ким формально відповідальний уряд (перед президентом і парламентом, чи тільки перед парламентом), напівпрезиденталізм поділяють на президент-парламентаризм (уряд на чолі з прем'єр-міністром колективно відповідальний перед президентом і парламентом одночасно, а президент наділений значними повноваженнями, які надають йому право розпускати парламент та відправляти у відставку уряд) та прем'єр-президенталізм (передбачено механізм колективної відповідальності уряду тільки перед парламентом, а глава держави обирається шляхом всенародного голосування (Shugart M., Carey J., 1992). Варто зауважити, що даний підхід апелює до суто формальних положень, закріплених конституційно.

Другий підхід до типологізації систем правління робить акцент на фактичному розподілі повноважень у взаємовідносинах між главою держави та главою уряду у аспекті забезпечення їх легітимності. М. Дюверже та Дж. Сарторі класифікували напівпрезиденталізм на системи нерозділеного (уніфікованого) та розділеного (розділеної більшості і розділеної меншості) правління. Система нерозділеного правління передбачає той факт, що президент і прем'єр-міністр є прибічниками однієї політичної сили або їх підтримує подібна до їх ідеологічного спрямування парламентська більшість. У системі розділеного правління глава держави та прем'єр-міністр навпаки є представниками різних політичних сил, конкуруючих між собою та виступають прибічниками різних політичних курсів. У випадку розділеної більшості прем'єр-міністр має підтримку з боку парламентської більшості, тобто фактично за ним закріплюється право приймати політичні рішення, на відміну від президента, який не може чинити такий вплив, оскільки його права обмежуються конституційно. Такий баланс сил призводить до виникнення когабітації. У той час як система розділеної меншості вважається полем для конфронтацій, оскільки ні президент, ні прем'єр-міністр не мають підтримки зі сторони парламентської коаліції і одночасно з тим мають ідеологічну розрізненість поглядів.

Третій підхід виділення типів напівпрезидентської системи правління звертає увагу на такі особливості, як сила президента та дуалізм виконавчої влади. Головним теоретиком у цьому напрямі був Р. Елгі, який класифікував напівпрезиденталізм на системи правління з домінуючим лідером (главою держави або главою уряду), з номінальним (слабким) главою держави (більшу сил та кількість повноважень має уряд або прем'єр-міністр), прем'єр-міністерські системи з церемоніальним президентом (за специфікою наближені до класичного парламентаризму), збалансованого лідерства (де повноваження глави держави та урядових кабінетів є сумірними). Дана формально-фактична типологія, запропонована Р. Елгі вважається найбільш комплексною та користується популярністю у науковому середовищі (Elgie, 1999) [9].

Дослідження провідних зарубіжних політологів щодо питань формування та класифікації напівпрезиденталізму доповнюються і суттєвою кількістю наукових доробків вітчизняних авторів. Зокрема, дані питання висвітлюються у працях таких вчених як В. Литвин, А. Романюк, В. Кольцов, А. Авер'янов, Л. Парно та ін. Такий високий градус фахової дискусії тільки підтверджує актуальність звернення до проблематики міжінституційних відносин та специфіки розвитку та формування типів систем державного правління.

Зважаючи на це, метою даної статті є концептуалізація напівпрезиденталізму як теоретичної категорії та його типологізація як політичної практики та виокремлення на цій основі специфіки формування і розвитку напівпрезиденталізму в Україні у контексті його стабілізаційного потенціалу.

З огляду на це, пропонуємо зацентувати увагу на історичній ретроспективі та прикладному досвіді конструювання напівпрезидентської моделі міжінституційних відносин в Україні та простежити її результативність на сучасному етапі політичного розвитку країни.

Перший етап формування напівпрезидентської системи правління в Україні, що припав на каденцію Л. Кравчука та початок правління Л. Кучми (тривав із серпня 1991 року до червня 1995 року) ознаменувався появою інституту сильного президента та перманентною боротьбою за вибір оптимальної системи правління, яка загострилася через неврегульованість законодавчих процесів та не проведення конституційної реформи. У цей період президент зосереджував у своїх руках повноваження глави держави та виконавчої влади, а уряд одночас-

но був підзвітний перед президентом та підпорядковувався парламенту. Такий розподіл повноважень свідчить про першу спробу апробації напівпрезиденталізму у період становлення української політичної системи. Згідно усталених підходів до класифікації напівпрезиденталізму (класифікація М. Шугарта та Дж. Кері) на цьому етапі простежуємо превалювання президент-подібного президентсько-парламентського типу (Олабин, 2014) [7].

Другий етап конструювання напівпрезиденталізму, який тривав з червня 1996 року (з моменту прийняття Конституції) до січня 2006 року (кінець каденції Л. Кучми), ознаменований завершенням конституційного дизайну щодо визначення системи державного правління. Згідно тексту Конституції (ст. 103), виділяємо наступні компоненти, які дають змогу окреслити особливості напівпрезидентської системи України. По-перше, наявність посади президента, який обирається на основі прямого виборчого права шляхом голосування. Додатково, окреслено конституційні права глави держави та його повноваження, зокрема за ним закріплено право розпускати парламент у випадках, передбачених законодавством (Конституція України, 1996). По-друге, Конституцією передбачено наявність самостійного органу виконавчої гілки влади – Кабінету Міністрів із головуючим Прем'єр-міністром, який відповідальний перед главою держави та підзвітний і підконтрольний парламенту. По-третє, чітко розмежовано повноваження законодавчого інституту, за яким закріплюється право затверджувати, за поданням Президента, кандидатів на урядові посади та право приймати остаточне рішення щодо колективної відповідальності чи відставки урядового кабінету (Конституція України, 1996), ст. 85, ст. 87). Усі ці законодавчо закріплені моменти дають підстави говорити про прем'єр-президентський тип напівпрезиденталізму, для якого характерним є дуалізм виконавчої влади (подвійна відповідальність Кабінету Міністрів перед Президентом та Верховною Радою). Тобто, з конституційної точки зору, прописаний конструкт регламентував принципи збалансованого напівпрезиденталізму. Однак на практиці він не був реалізований. Аналіз політичної ситуації в країні у цей період, наявність протистояння у системі міжінституційних відносин, за рахунок ослабленої ролі парламенту та бажання президента Л. Кучми «посилити свої владні позиції відносно законодавчої гілки влади дає змогу стверджувати про реалізацію високопрезидентіалізованого типу напівпрезиденталізму» (Литвин, 2015).

Третій етап конструювання напівпрезиденталізму (січень 2006–жовтень 2010) характеризується послабленням позиції президента В. Ющенка та відносною самостійністю урядових кабінетів, що дає підставити говорити про зміщення системи правління у бік парламентсько-президентської форми, де взаємовідносини у владному трикутнику прямо залежали від комбінації політичних сил у парламенті. Варто зауважити, що на «цьому етапі в політичній системі України склалася перша когабітація: момент коли у рамках виконавчої влади мали співіснувати президент та прем'єр, які були представниками конфронтуючих політичних сил: партії «Наша Україна» та «Партії регіонів» відповідно» (Литвин, 2011). Однак, як показала подальша практика, таке співіснування не виявилось дієвим та призвело до політичної кризи, оскільки очільники міністерства від «Нашої України» вступили у конфронтацію з прем'єр-міністром. Варто зауважити, що на даному етапі була «вдала спроба наближення до збалансованого напівпрезиденталізму, який сприяє демократизації політичного режиму, але одночасно із тим породжує політичні кризи. Конфронтація між президентом та урядом – основний кризовий момент, який призвів до програшу В. Ющенка і відкрив можливості для приходу до влади В. Януковича» (Бостан, 2011).

На четвертому етапі становлення напівпрезиденталізму, який розпочався з моменту приходу до влади В. Януковича, відбулося відхилення системи правління до президентсько-парламентського типу напівпрезиденталізму, який на практиці був зреалізований за моделлю суперпрезидентіалізму (Литвин, 2015). Варто зауважити, що тенденції, які зумовлює даний тип напівпрезиденталізму (патронажно-клієнтилістські відносини у політикумі, корупція всередині) не корелюють з демократичним політичним режимом, курс на який попередньо заявлено українським суспільством.

Наступний, п'ятий етап конструювання напівпрезиденталізму збалансованого типу в Україні розпочався з лютого 2014 року, коли революційним шляхом було повалено режим В. Януковича. До моменту проведення виборів тимчасово обов'язки президента було покладено на

О. Турчинова. У цей період фіксуємо випадок когабітації між виконуючим обов'язки президента О. Турчиновим та діючим урядом на чолі з М. Азаровим, сформованого за підтримки попереднього глави держави. Проте така співпраця була тимчасовою, оскільки суперечила цінностям, які відстоювали на Майдані. З приходом до влади П. Порошенка констатуємо факт встановлення коаліційних урядів: уряд на чолі з В. Яценюком та уряд на чолі з В. Гройсманом, які були лояльні до Президента. Повноваження глави держави та прем'єр-міністра були зрівноваженими, що свідчить про реалізацію «збалансованого напівпрезиденталізму» (Литвин, 2011) у період правління П. Порошенка (2014–2019 рр.).

На даний момент Україна не завершила остаточне оформлення системи правління, тому доцільно розглянути сучасний етап конструювання напівпрезиденталізму, який припав на каденцію В. Зеленського. Якщо аналізувати ситуацію, яка склалася до початку повномасштабного вторгнення і не враховувати законодавчі особливості, передбачені військовим станом, то в будь-якому варіанті простежується домінуюча роль президента у формуванні урядових кабінетів, просуванні своїх ініціатив на рівні парламенту. Даній моделі зосередження владних повноважень у руках Президента значною мірою посприяло проведення позачергових парламентських виборів відразу після його приходу до влади та інавгураційної промови, у якій було висвітлено рішення розпустити Верховну Раду України VIII скликання. Вже тоді можна було спрогнозувати, що електорат на хвилі захоплення політичними лозунгами, нещодавно обраного Президента, віддасть голоси і за пропрезидентську партію «Слуга народу». Як наслідок, станом на сьогодні маємо прецедент існування монобільшості в парламенті, представленої окремою політичною силою. Однопартійна парламентська більшість забезпечує підтримку главі держави і гарантує прийняття провладних рішень. В такій ситуації прямий вплив Президента на прийняття рішень та формування уряду стає об'єктивним чинником функціонування політичної системи. Тим самим підтверджується факт домінування Президента у системі дуалізму виконавчої влади. Фактично глава держави самостійно назначає прем'єр-міністра, оскільки парламент, будучи лояльним до Президента, без ніяких перепон схвалить кандидатуру на посаду прем'єра у встановленому порядку і надасть вотум довіри сформованому урядовому кабінету. З одного боку, така ситуація унеможливорює появу урядового конфлікту, який мав місце в українському політичному досвіді. Однак, з іншого боку це надає великих повноважень Президенту і значно ослаблює роль парламенту, що може давати підстави говорити про неефективність діяльності державних інститутів влади.

За каденції В. Зеленського було сформовано два урядові кабінети: перший на чолі з О. Гончаруком, другий (діє досьогодні) очолив Д. Шмигаль. За своєю структурою їх прийнято відносити до технократичних урядів, оскільки оба прем'єр-міністри не мають партійної приналежності. Втім у той же час їх кандидатури були підтримані монобільшістю. Цікавим, з конституційної точки зору, є момент розпуску першого урядового кабінету, оскільки звільнити О. Гончарука було ініціативою Президента, який згідно закону, не наділений такими повноваженнями, але фактично реалізував свої наміри через наявність пропрезидентської монопартійної більшості у парламенті.

Усе вищенаведене дозволяє констатувати, що на сучасному етапі в Україні відбулася апробація проекту збалансованого напівпрезиденталізму французького зразка. Але на практиці він був реалізований у моделі президенталізованого напівпрезиденталізму з посадою сильного президента, який зосередив у своїх руках переважну повноту влади.

У сумі, проаналізувавши усі фактори на етапах конструювання напівпрезиденталізму, співставляючи формальні та процесуальні особливості його розвитку в Україні можна дійти висновку, що особливістю реалізації напівпрезиденталізму в українському контексті є його циклічна зміна, яка наразі зупинилася на фазі президент-парламентської системи, для якої характерною ознакою є наявність посади сильного президента. З урахуванням цього моменту, простежуємо здебільшого наслідки негативного характеру, оскільки гіпертрофовані функції Президента можуть призвести до монополізації влади в одних руках, що стане прямою загрозою для розвитку демократичних тенденцій. Також зосередження виконавчої вертикалі в руках Президента дає змогу сформувати правлячу еліту з осіб, які мають безпосе-

редне відношення до глави держави, що у наслідку призводить до появи корупції, клієнтели, просування пропрезидентських ініціатив, які не завжди орієнтовані на реформи.

Враховавши усі вище вказане, можемо запропонувати, що альтернативним варіантом подальшого розвитку конституційного оформлення системи правління в Україні буде утвердження такої системи, за якої існувала б посада номінального Президента, а не досить сильною в системі виконавчої влади, що потребує посилення ролі парламенту, розвитку інститутів парламентаризму із подальшим переходом до парламентської системи правління.

З одного боку, дуалізм, що передбачений напівпрезидентською системою правління є доцільним та має позитивні аспекти, оскільки він унеможливорює домінування якогось одного інституту у виконавчій вертикалі. Тобто, апробація напівпрезиденталізму передбачає наявність двох лідерів, що у свою чергу запобігає узурпації політичної влади.

Однак, з іншого боку, екстраполюючи досвід побудови напівпрезидентської системи правління в Україні ми простежуємо тенденцію тяжіння до неформальних правил гри, де Президент виступає як сильна персона. Також і самі українці надають великий вотум довіри Президенту, вважаючи його персоною номер один у політичному процесі, який повинен вирішити усі проблеми за свою каденцію. З урахуванням цих факторів Президент має внутрішнє бажання встановити домінування, яке потім фактично реалізує на практиці.

Отже, врахувавши ризики та перспективи реформування напівпрезиденталізму, можемо запропонувати наступний найбільш оптимальний, на нашу думку, сценарій апробації напівпрезиденталізму в Україні: перехід до прем'єр-президентського типу, але не президенталізованого, а з посадою номінального глави держави або ж як варіант перехід до «чистого» парламентаризму. Саме ці системи правління зможуть мінімізувати міжінституційні конфлікти шляхом вираження парламентом вотуму недовіри до уряду, а також сприятимуть плюралізму, що у підсумку призведе до практичної реалізації курсу консолідованої демократії.

#### Література

- Бостан С. Форма правління незалежної Української держави: етапи розвитку, проблеми, перспективи. *Форум права*. 2011. № 2. С. 103–110.
- Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР).1996. URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
- Литвин В. Етапи розвитку та різновиди напівпрезиденталізму в Україні (1991–2015 рр.). *Specyfika Procesu Politycznego w Krajach Europy Srodkowo-Wschodniej: Czynniki Konceptyjne i Instytucjonalne: Polsko-Ukrajnska Konferencja Naukowa. Praca zbiorowa pod red. Zbigniewa Bialoblockiego i Anatoliya Romanyuka*. Kutno. 2015. P. 119–124.
- Литвин В. Напівпрезидентська система правління: конституційно-правові виклики та перспективи для України на тлі світового інституційного досвіду. *Конституція України: політико-правові виклики і перспективи: матеріали наук.-практ. конф.* Львів: Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. 2014. С. 38–63.
- Литвин В. Теоретичні особливості, інституційні ризики та позитиви збалансованого напівпрезиденталізму й перспективи його реформування в Україні. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2015. №5. С. 45–55.
- Литвин В. Теорія та практика когабітації в напівпрезидентських системах Європи. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. №. 4. С. 140–149.
- Олабин О. В. Інститут Президента в системі органів державного управління. *Інститут Президента України в системі державної влади України: матеріали наукової конференції*. Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". 2014. С. 78–82.
- Серьогіна С. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Харків: Право. 2011. 536 с.
- Elgie R. *Semi-presidentialism in Europe*. Oxford University Press. Oxford. 1999. 320 p.
- Shugart M., Carey J. *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press, 1992. 316 p.

#### References

- Bostan S. (2011) Forma pravlinnia nezaleznoi Ukrainskoi derzhavy: etapy rozvytku, problemy, perspektyvy. [The form of government of the independent Ukrainian state: stages of development, problems, prospects.] *Forum prava*. 2011. № 2. S. 103–110. [in Ukrainian]
- Konstytutsiia Ukrainy. [Constitution of Ukraine.] (1996). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). URL:<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian]

- Lytvyn V. (2015) Etapy rozvytku ta riznovydy napivprezidentalizmu v Ukraini (1991–2015 rr.). [Stages of development and variety of semi-presidentialism in Ukraine (1991–2015).] *Specyfika Procesu Politycznego w Krajach Europy Srodkowo-Wschodniej: Czynniki Konceptyjne i Instytucjonalne: Polsko-Ukrajinska Konferencja Naukowa. Praca zbiorowa pod red. Zbigniewa Bialoblockiego i Anatoliya Romanyuka*. Kutno. 2015. S. 119–124. [in Ukrainian]
- Lytvyn V. (2014) Napivprezidentska systema pravlinnia: konstytutsiino-pravovi vyklyky ta perspektyvy dlia Ukrainy na tli svitovoho instytutsiinoho dosvidu. [Semi-presidential system of government, constitutional and legal challenges and prospects of Ukraine against the background of world institutional experience.] *Konstytutsiia Ukrainy: polityko-pravovi vyklyky i perspektyvy: materialy nauk.-prakt. Konf.* Lviv: Lvivskiy nats. un-t im. Ivana Franka. 2014. S. 38–63. [in Ukrainian]
- Lytvyn V. (2015) Teoretychni osoblyvosti, instytutsiini ryzyky ta pozytyvy zbalansovanoho napivprezidentalizmu y perspektyvy yoho reformuvannia v Ukraini [Theoretical features, institutional risks and positivies of balanced semi-presidentialism in the perspective of its reformation in Ukraine.] *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2015. №5. S. 45–55. [in Ukrainian]
- Lytvyn V. (2011) Teoriia ta praktyka kohabitatsii v napivprezidentskykh systemakh Yevropy. [Theory and practice of cohabitation in semi-presidential systems of Europe.] *Osvita rehionu: politolohiia, psykholohiia, komunikatsii*. 2011. №. 4. S. 140–149. [in Ukrainian]
- Olaby O. (2014) Instytut Prezydenta v systemi orhaniv derzhavnoho upravlinnia. [The institution of the president in the system of state administration bodies.] *Instytut Prezydenta Ukrainy v systemi derzhavnoi vlady Ukrainy: materialy naukovoi konferentsii*. Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr "Kyivskiy universytet". 2014. S. 78–82 [in Ukrainian]
- Serohina S. (2011) Forma pravlinnia: pytannia konstytutsiino-pravovoi teorii ta praktyky. [The form of government is a matter of constitutional and legal theory and practice.] *Monohrafiia*. Kharkiv: Pravo. 2011. 536 s. [in Ukrainian]
- Elgie R. (1999) *Semi-presidentialism in Europe*. Oxford University Press. Oxford. 1999. 320 p. [in English]
- Shugart M., Carey J. (1992) *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*. Cambridge University Press. 1992. 316 p. [in English]

#### Анотація

**Мамонтова Е. В., Виговська В. Ю. Особливості й етапи розвитку напівпрезиденталізму в Україні.** – Стаття.

У статті проаналізовано особливості розвитку й різновиди напівпрезиденталізму в Україні в період незалежності, починаючи з 1991 року й до сьогодні. Аналізуються інституційні особливості типологізації напівпрезиденталізму у політичній науці.

Метою даної статті є концептуалізація поняття напівпрезидентська система правління, як у теоретико-методологічному контексті, що стосується конструктивів виділення даної системи правління, так і на основі аналізу практичного досвіду формування цієї системи в Україні.

Доцільно зазначити наявність значного інтересу у наукових колах до дослідження міжінституційних відносин, про що свідчить значна кількість теоретичних напрацювань зарубіжних та вітчизняних дослідників.

У ході узагальнення різноманітних підходів, вважаємо за доцільне у теоретичному плані користуватися поняттям «система державного правління», яке відображає відносини у трикутнику «глава держави-уряд-парламент». Прикладний аналіз підтверджує доцільність оперування саме цією категорією і свідчить про актуальність досліджуваної проблематики становлення міжінституційних відносин, особливо в контексті держав, які відносно нещодавно здобули незалежність та мають недовготривалу історію державотворення, до таких зокрема відносимо і Україну.

Зроблено висновок про поетапну зміну напівпрезиденталізму з прем'єр-президенталізму у бік президент-парламентаризму. Сам процес формування системи правління в Україні був довготривалим і триває досьогодні. Аналізуючи періоди конструювання системи правління доведено, що кожен етап не був до кінця зреалізований з точки зору забезпечення демократичної консолідації. На такий результат вплинули затримка процесу конституційного оформлення напівпрезиденталізму; хаотичний процес формування; постійна зміна владних розподілу владних повноважень, яка доволі часто призводила до конфліктних ситуацій та зміни урядових кабінетів.

Шляхом порівняльного аналізу встановлено етапи, на яких було апробовано систему збалансованого напівпрезиденталізму, який у свою чергу найбільше повпливав на демократизацію політичної системи. Однак, результати останніх виборів знівеливали факт встановлення цього типу напівпрезидентської системи правління. На момент проведення дослідження встановлено, що сучасна ситуація ставить під сумнів реалізацію напівпрезиденталізму в Україні, оскільки розподіл владних повноважень склався наступним чином: президент превалує у всій системі міжінституційних відносин. Формально

він би мав бути залежним від парламенту, але ситуація склалася навпаки, оскільки парламент лояльний до глави держави, а до складу парламентської коаліції входять представники пропрезидентської партії. Такі привілеї дають право президенту формувати урядові кабінети.

Запропоновано варіанти для подальших етапів конструювання системи правління в Україні. Зроблено припущення, щодо найбільш оптимальної моделі напівпрезидентської системи правління в Україні. Встановлено та доведено, що варто зменшити повноваження президента, натомість надати право домінування законодавчому органу влади.

*Ключові слова:* система державного правління, напівпрезиденталізм, збалансований напівпрезиденталізм, президент-парламентаризм, прем'єр-президенталізм, когабітація, президент, парламент, уряд, Україна.

### Summary

*Mamontova E. V., Vyhovska V. Yu. Features and stages of development semi-presidentialism in Ukraine.* – Article.

The article is dedicated to analyzing development options and varieties of semi-presidentialism in Ukraine during the period of independence, starting from 1991 to the until today. The institutional features of the typology of semi-presidentialism in political science are analyzed.

The purpose of this article is the conceptualization of the concept of a semi-presidential system of government, both in the theoretical and methodological context, which concerns the constructions of the allocation of this system of government, and on the basis of the analysis of the practical experience of the formation of this system in Ukraine.

It is appropriate to note the presence of significant interest in the research of inter-institutional relations in scientific circles, which is evidenced by a significant number of theoretical works of foreign and domestic researchers.

In summarizing various approaches, we consider it expedient to theoretically use the term "state government system", which reflects the relationship in the triangle "head of state-government-parliament". The applied analysis confirms the expediency of operating with this category and shows the relevance of the researched problem of the formation of inter-institutional relations, especially in the context of states that gained independence relatively recently and have a short history of state formation, including Ukraine in particular.

A conclusion was made about the gradual change of semi-presidentialism from prime-presidentialism to presidential-parliamentarism. The process of forming the government system in Ukraine was long-term and continues to this day. Analyzing the periods of construction of the government system, it is proven that each stage was not fully implemented from the point of view of ensuring democratic consolidation. This result was influenced by the delay in the process of constitutionalization of semi-presidentialism; chaotic formation process; a constant change in the distribution of power, which quite often led to conflict situations and changes in government cabinets.

By means of a comparative analysis, the stages at which the system of balanced semi-presidentialism was tested were established, which in turn had the greatest impact on the democratization of the political system. However, the results of the last elections belied the establishment of this type of semi-presidential system of government. At the time of conducting the research, it was established that the current situation calls into question the implementation of semi-presidentialism in Ukraine, since the distribution of power is as follows: the president prevails in the entire system of inter-institutional relations. Formally, it should be dependent on the parliament, but the situation is the opposite, since the parliament is loyal to the head of state, and the parliamentary coalition includes representatives of the pro-presidential party. Such privileges give the president the right to form government cabinets.

Variants for further stages of construction of the government system in Ukraine are offered. It is also suggested that the most optimal model of the semi-presidential system of government in Ukraine. It has been established that it is worth reducing the powers of the president, instead giving the right of dominance to the legislative body of power.

*Key words:* system of government, semi-presidentialism, balanced semi-presidentialism, president-parliamentarism, premier-presidentialism, cohabitation, president, parliament, government, Ukraine.